
ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФУТБОЛІСТІВ 19—21-РІЧНОГО ВІКУ НА ЕТАПІ ПЕРЕХОДУ ДО ПРОФЕСІЙНИХ КОМАНД

Богдан Балан

Резюме. На етапі переходу футболістів в професійні команди їх послідовна спортивна діяльність характеризується преодоленням великих фізичних навантажень, яке потребує повної мобілізації психологічних якостей, а технології управління процесом підготовки футболістів взаємопов'язані з рішенням актуальних практичних задач, які виникають в умовах змагальної та тренувальної діяльності.

Summary. On the stage of players transition to professional football team subsequent activity is characterized by exposing to great physical loads that requires full mobilization of psychological traits, and technology of the management of the players training process are related to the solution of urgent practical problems that arise in a competitive and training activities. In the paper, a theoretical analysis of the features of training of soccer players aged 19 to 21 years are presented and the main reasons of loss of a certain number of talented players of this age on the stage of transition to professional teams are identified.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій, зв'язок із науковими та практичними завданнями. Питання оптимізації процесів відбору, спортивної орієнтації та безпосередньої підготовки юних футболістів були і є актуальними. Про це свідчить безліч наукових праць, що присвячені цій проблематиці. Цілком очевидним є той факт, що без якісного процесу підготовки спортивних резервів, без кваліфікованих випускників спортивних шкіл жоден із видів спорту не має майбутнього [4, 6, 8].

В результаті аналізу спеціальної літератури й узагальнення передового досвіду, однією із проблем у системі підготовки футболістів є дослідження проміжку часу між завершенням навчання у дитячо-юнацькій спортивній школі (ДЮСШ), спеціалізованій дитячо-юнацькій школі олімпійського резерву (СДЮШОР) тощо та залученням молодих гравців до професійного футболу [11]. Саме у 19—21-річному віці футболіст виходить на “рівень застою” (Дулібський, Яценко, Ніколаєнко, 2003). Понад 50 % спортсменів у цей період завершують активно займатися футболом (Лісенчук, 2003; Дулібський, Яценко, Ніколаєнко, 2003).

Як відмічають у своїх працях Ю. В. Верхованський (1993), Л. П. Матвеев (1999) та інші, аналогічна ситуація наявна майже в усіх ігрових видах спорту і викликає необхідність постійного наукового пошуку нових, більш ефективних, засобів і методів підготовки спортсменів.

Дослідження виконано згідно зі Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011—2015 рр. Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України за темою 2.3. “Науково-методичні основи удосконалення системи підготовки

спортсменів у футболі з урахуванням особливостей змагальної діяльності” (номер держреєстрації 0111U001722, індекс УРК 796.332.071.5)

Мета дослідження — охарактеризувати практичні аспекти відбору футболістів 19—21-річного віку на етапі переходу до професійних команд в Україні.

Методи дослідження. Під час виконання роботи було застосовано такі методи дослідження: теоретичний аналіз сучасної науково-методичної літератури; педагогічне спостереження; соціологічне опитування (анкетування); метод математичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. Співвідношення випускників, українців та легионерів у складах команд у сезонах 2008—2010 відповідно становить 16, 31, 53 %. Відсоток футболістів, які “заграні” за клуби Прем'єр-ліги чемпіонату України та є їх вихованцями, досить незначний (в середньому 16 % на один клуб).

Для порівняння наведемо приклад таких європейських клубів, як “Аякс” (Нідерланди) та “Нант” (Франція), в яких аналогічний показник становить 62 та 69 % відповідно.

При більш детальному розгляді процесів комплектування основних складів команд, насамперед, лідерів чемпіонату України (рис. 1) протягом останніх сезонів, можна дійти висновку, що зазначений відсоток вихованців цих клубів є невисоким. Дещо парадоксальним є такий стан проблеми з огляду на те, що вже тривалий час функціонують академії при провідних футбольних клубах України (“Динамо”, “Шахтар”, “Дніпро”, “Металіст”). Однією з головних причин наявності вихованців, а також футболістів-

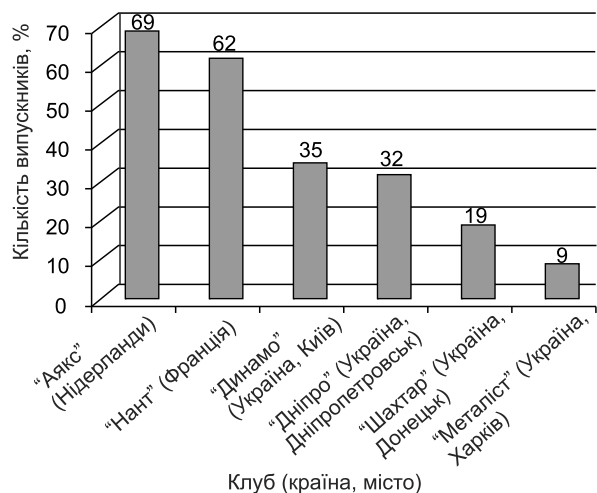

Рисунок 1 — Кількість випускників власних футбольних шкіл у складі європейських клубів та команд-лідерів Прем'єр-ліги чемпіонату України з футболу, %

українців у заявці команд є впровадження ліміту на легионерів.

Проаналізувавши вітчизняну систему підготовки футбольних кадрів, стало можливим виділити коло проблем, які певною мірою обумовили вищезазначений стан системи підготовки футболістів на етапі переходу до професійних команд.

1. Низький коефіцієнт ефективності функціонування дитячо-юнацьких футбольних шкіл, що позначається на малій кількості випускників власних ДЮСШ та академій, що поповнюють склад першої команди клубу [2, 8, 13].

Наприклад, кількість випускників Академії футбольного клубу "Ліверпуль" (Англія) [3], які грають у складі професійних команд, сягає 60 %.

В результаті проведеного опитування серед провідних футбольних тренерів України до основних причин втрати певної кількості талановитих українських футболістів у 19–21-річному віці на етапі переходу до професійних команд відносять:

- невідповідність психофізіологічних функцій і основних рухових якостей футболістів — так вважають 47 %;
- спортивна травма — 23 %;
- невідповідність тренувального процесу індивідуальним особливостям гравців — 17 %;
- втрата певної кількості найобдарованіших футболістів на етапі переходу до професійних команд, що є закономірним, — 13 %.

2. Надмірна орієнтованість керівників та тренерів дитячо-юнацьких команд і академій на поточний результат: очки, залікові місця у різноманітних першостях, турнірах, здобуття кубків на змаганнях [2, 9, 11].

Звичайно, проблема не полягає у прагненні команди здобути перемогу в окремому матчі чи

турнірі загалом. Негативний вплив цього аспекту в контексті підготовки юних футболістів до діяльності у професійних клубах полягає у засобах, що використовуються для досягнення мети, які охоплюють майже всі складові підготовчого процесу, починаючи з відбору дітей на початкових етапах підготовки. Перебуваючи у залежності від спортивних результатів команди, тренери обирають таку спрямованість навчально-тренувального процесу, а також модель змагальної діяльності, які цей результат здатні забезпечити. Як свідчить практика, найкоротший шлях до перемог — пріоритет фізичних якостей та антропометричних даних юних футболістів як у процесі комплектування навчальних груп, так і при побудові тактики ігрової діяльності, що, здебільшого, ґрунтується на використанні довгих передач та постійній боротьбі гравців фактично без м'яча [6, 8].

Менеджер футбольної академії "Ліверпуля" Френк Скеллі розповідає: "Не тільки в "Ліверпулі", але й в усіх академіях клубів Прем'єр-ліги дітям до шістнадцяти років заборонено грати в регулярних турнірах, де є таблиці та розподіл місць. Робота на результат може психологічно зламати юнака, якому в цьому віці потрібно розвивати індивідуальні якості. Вихованцям дозволено законом країни грати тільки в товариських матчах з іншими академіями, причому їх кількість за сезон не повинна перевищувати 30" [1].

3. Низький рівень індивідуальної техніко-тактичної майстерності юних футболістів, що є наслідком значної спрямованості навчально-тренувального процесу в дитячо-юнацьких футбольних командах на фізичній підготовці з використанням відповідних засобів та методів тренування [6–8, 10].

4. Організація змагань на етапі переходу до професійних команд.

Цілком очевидним є той факт, що існуюча система проведення змагань серед професійних команд не враховує вікові психофізіологічні особливості більшої кількості футболістів 19–21-річного віку, за винятком чемпіонату України з футболу серед дублюючих команд клубів Прем'єр-ліги, де грають футболісти віком до 21 років [7, 13]. Таким чином, вже на етапі переходу до команди майстрів, внаслідок об'єктивної неспроможності молодого талановитого футболіста виконувати достатній обсяг фізичних навантажень у процесі ігор, створюються несприятливі умови для вищезазначеного пріоритету розвитку фізичних якостей.

Перелік існуючих проблем у системі підготовки футболістів на етапі переходу до професійних команд, вивчення яких та впровадження відпо-

відних змін сприяло б підвищенню ефективності тренувального процесу, можна було б продовжувати, але здебільшого вони є похідними від вищезазначених і тому не потребують окремого розгляду.

Вирішення більшості вищезгаданих та тісно між собою пов'язаних проблем залежить від ефективності впроваджуваних змін, які можна розглядати у двох аспектах — організаційному та методичному.

Основний зміст першого аспекту полягає в оптимізації відповідно до вікових особливостей, умов проведення змагань із футболу серед гравців віком 19—21 років.

Другий, методичний, аспект оптимізуючих заходів системи підготовки юних футболістів багато в чому є наслідком першого та полягає у системних якісних змінах безпосередньо в навчально-тренувальному процесі, що, в свою чергу, обумовлює відповідну переоцінку пріоритету тих чи інших критеріїв визначення ступеня відповідності подальших можливостей футболістів вимогам професійного футболу.

Раптовий злет на етапі переходу футболіста до професійної команди буває. Відомий український футболіст Дмитро Чигиринський розпочав грати за основний склад ФК "Шахтар" (м. Донецьк) у 19 років, а невдовзі став капітаном команди, володарем кубка України та чемпіоном країни, а вже у 22-річному віці — переможцем Кубка УЄФА та брав участь у фінальному матчі Суперкубка УЄФА [12].

Однак у переважній більшості випадків успіх може принести лише тренувальна робота, в якій дотримуються основних закономірностей процесу і враховуються індивідуальні особливості гравця [2, 7, 14]. Тренувальні та змагальні навантаження на етапі переходу до професійної команди постійно збільшуються, а це, звичайно, призводить до психічних перенапружень. Саме тут формується

ся відношення до занять як до складної праці з її складними навантаженнями і вимогами.

Висновки

На етапі переходу футболіста до професійної команди подальша футбольна діяльність характеризується подоланням значних фізичних навантажень, що вимагає повної мобілізації психологічних якостей. У цей період зростає змагальна практика, а тренувальний процес характеризується значним підвищенням обсягу й інтенсивності основних тренувальних засобів, де всі завдання вирішуються тимчасово. Умови тренувань поступово наближаються до умов офіційних ігор. Якщо раніше ми говорили про необхідність прищепити учням любов і прихильність до футболу, то на цьому етапі завдання ставиться конкретніше — сформувати мотивацію переможця в грі та в ігрових ситуаціях, розвинути здатність налаштуватися на активну гру. Логіка тренувань вимагає систематично збільшувати навантаження. Тому тренерів необхідний постійний пошук нових, результативних і доступних, засобів у навчально-тренувальних заняттях.

Специфічні особливості організації навчально-тренувального процесу і змагальної діяльності футболістів на етапі переходу до професійних команд полягають у досить складному досліджувальному об'єкті. Ця обставина вимагає обережно підходити до формування висновків і рекомендацій при подальшому вдосконаленні як методології управління, так і практичних аспектів реалізації її положень у процесі підготовки футболістів 19—21-річного віку.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку і практичну реалізацію нових, високоефективних, технологій комплексного контролю й управління тренувальним процесом, що, в свою чергу, удосконалив систему підготовки гравців на етапі переходу до професійних команд.

Література

1. *Академия*, подарившая миру Джерарда и Оуэна [Режим доступа]: www.go-football.org
2. *Бойченко С. В.* Индивидуализация учебно-тренировочного процесса футболистов на основе педагогического контроля / С. В. Бойченко // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. — Х., 2004. — № 20. — С. 86—91.
3. *Болховер Д.* Менеджер на 90 минут: Уроки бизнеса "изнутри" / Д. Болховер. — Д.: Баланс-Клуб, 2003. — 253 с.
4. *Воронова В. І.* Психологія спорту / В. І. Воронова. — К.: Олімп. л-ра, 2007. — 298 с.
5. *Галинский В.* Валерий Лобановский. Четыре жизни в футболе / В. Галинский. — К.: Компьютерпресс, 2002. — 336 с.
6. *Дулібський А. В.* Спортивний відбір у футболі / А. В. Дулібський, А. Г. Яценко, В. В. Ніколаєнко. — К.: ФФУ, 2003. — 135 с.
7. *Искусство* подготовки высококлассных футболистов: научно-метод. пособие / ред. Н. М. Люкшинов. — 2-е изд., испр., доп. — М.: Сов. спорт, 2006. — 432 с.
8. *Лисенчук Г. А.* Управление подготовкой футболистов / Г. А. Лисенчук. — К.: Олимп. лит., 2003.

9. *Монаков Г. В.* Подготовка футболистов. Теория и практика / Г. В. Монаков. — 2-е изд., стереотип. — М.: Сов. спорт, 2007. — 288 с.
10. *Селуянов В. М.* Физическая подготовка футболистов / В. М. Селуянов, С. К. Сарсания, К. С. Сарсания. — М.: ТВТ Дивизион, 2004. — 192 с.
11. *Селуянов В. Н.* Адаптация организма футболистов к соревновательной и тренировочной деятельности / В. Н. Селуянов, С. К. Сарсания, К. С. Сарсания. — М.: Принт-центр, 2003. — 91 с.
12. *Чигринский Д. А.* Биография [Режим доступа]: [www. reoples. ru](http://www.reoples.ru).
13. *Шамардин В. Н.* Состояние и тенденции развития современного футбола / В. Н. Шамардин // Футбол в Україні: витоки, традиції, перспективи: матеріали наук. конф. — Л.; К., 2004. — С. 234—240.
14. *Шварц А.* Исследование зависимости эффективности игры в футбол на примере лучших команд мира / А. Шварц. — Гданьск: АФВ, 2001. — С. 99—109.

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ

Надійшла 26.01.2011